

Női epilepszia

Dr. Juhos Vera

Epihope Kft.

www.epilepszia.eu

Miért különbözik a nők epilepszia gondozása?

- adott életszakaszokban jelentkező hormonális változások (pubertás, fogamzásgátlás, terhesség, szoptatás, menopauza)
- ciklikus, havonta jelentkező hormonális változás a pubertáskortól a menopauzáig
- ovariális szteroid hormonok speciális hatása a KIR⇒változik a rohamok iránti érzékenység
- hipotalamo-hipofizealis hormonok speciális hatása a KIR⇒változik a rohamok iránti érzékenység
- posztmenopauzális osteoporózis

Kizárólag nőket érintő kérdések

- A hormonális ingadozások hatása a rohamfrekvenciára (katameniális epilepszia)
- Fogamzásgátló és AE interakció
- Az epilepszia és a gyermekvállalás
- Az AE-ok hatása a posztmenopauzális osteoporózisra

Ovariális szteroid hormonok hatása a KIR-re 1.

Ösztrogén

strukturális és funkcionális változást okoz a hippocampalis és amygdaláris neuronokban ⇒ **növeli a roham iránti érzékenységet**

- nő a dentritikus nyúlványok száma a CA1 régió piramis sejtjeiben (20-30%)
- nő az excitátoros szinapszisok száma a CA1 régióban
- nő az NMDA receptorok glutamat kötőképessége
- csökken az LTP küszöbe
- csökken a feszültség-függő Ca csatornák ellenállása

Ovariális szteroid hormonok hatása a KIR-re 2.

Progeszteron

csökken a roham iránti érzékenység

- növeli a hippocampalis GABA A receptorok érzékenységét (antikonvulzív, szedatív hatás)

Mind az endogén, mind az exogén szteroid hormonra vonatkozik

A gondozás során felmerülő kérdések

Általános kérdések

- Katameniális epilepszia
- **Antiepileptikum választás**
- **Fogamzó képesség**
- Szexuális funkciók
- **Nőgyógyászati rendellenességek**
- „Kozmetikai” problémák
- Pszichoszociális problémák

Adott életkorban felmerülő kérdések

- **Pubertás**
- Fogamzásgátlás
- Terhesség
- Szoptatás
- Klimax

Antiepileptikumok hatása a hormon szintekre

Fertilitási problémák
VPA: androgén hatás

AE	SHBG	Teszt.	Ösztr.	PRL	LH
CBZ	↑	↓	↓	↑	↓
PHT	↑	↓	↓	↑	○
VPA	○	↓	↓	○	○

Pubertás

- Pubertás kor előtt induló epilepszia esetén szükség van-e a terápia módosítására
- Pubertás korban induló epilepszia esetén mérlegelni kell a megfelelő AE választást

Fertilitás és nőgyógyászati megbetegedések I.

(Kezeletlen epilepsziás populáció, pubertás előtt induló)

- az ovarialis diszfunkció aránya magasabb
- a policisztás ovárium szindróma előfordulása gyakoribb
- a menstruációs zavarok előfordulási gyakorisága magasabb (18%)
- hipotalamusz, hipofízis hormon termelési zavar gyakoribb
- szexuális diszfunkció gyakoribb

Policisztás ovárium szindróma (PCOS)

Diagnosztikus kritériumok

- policisztás ovárium
- hirzutizmus
- akne
- obezitás
- **hiperandrogenémia** (menstruációs zavar)
- részleges inzulin rezisztencia

Gyakori, társult rendellenességek

- *infertilitás*
- *cardiovaszkuláris betegségek*
- *diszlipidémia*
- *IDDM*
- *endometrium cc.*

PCOS II.

Az AE típusától függ-e a gyakorisága?

- nem egyértelmű irodalmi adatok
- **20 év alatt kezdett VPA kezelés esetén 80% az esély a kialakulására**
- nincs összefüggés (Bilo L. és mtsa Clin. Endrocrinol 2001. júl.: 32% reproduktív endocrinológiai probléma, melynek 85%-a PCOS)

Valproat

- EMA 2014: **TILOS** leánygyermeket, pubertás korú leányt és fogamzó képes korú nőt kezelni a **MCM-et és kognitív fejlődési zavart okozó hatása miatt**
- ILAE: (2015)
  - Parciális epilepsziában **TILOS ill. Csere**
  - Generalizált epilepsziában lehet (JME, JAE)
    - Ha mással nem roham mentesíthető
    - Ha remisszióba kerül pubertás kor előtt
    - Ha olyan súlyos, hogy nem várható gyermekvállalás
    - Megbízható fogamzásgátlást alkalmaz
    - **Legalacsonyabb effektív dózis, mely nem magasabb, mint 5-600 mg/nap**

A gondozás során felmerülő kérdések

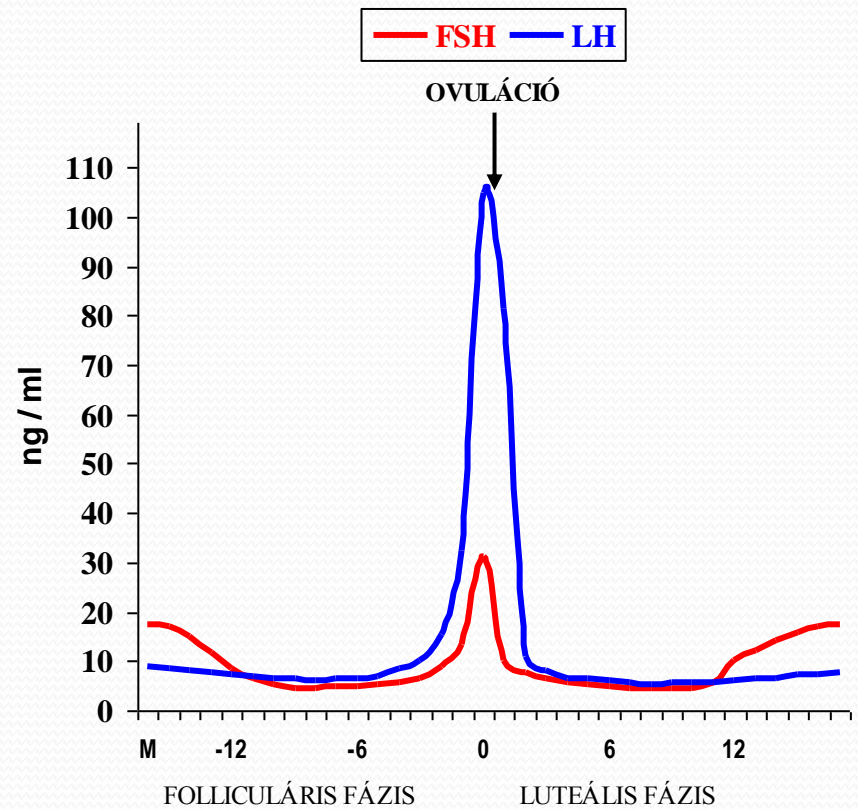
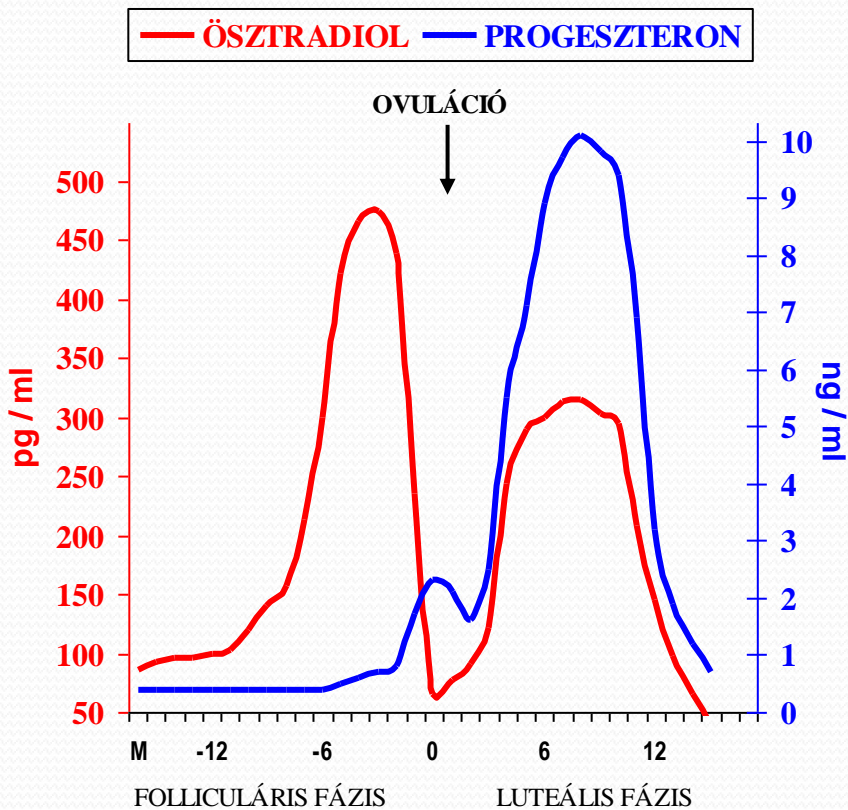
Általános kérdések

- **Katameniális epilepszia**
- Antiepileptikum választás
- Fogamzó képesség
- Szexuális funkciók
- Nőgyógyászati rendellenességek
- „Kozmetikai” problémák
- Pszichoszociális problémák

Adott életkorban felmerülő kérdések

- Pubertás
- Fogamzásgátlás
- Terhesség
- Szoptatás
- Klimax

Katameniális epilepszia

Katameniális epilepszia

Típusai

- C₁: a menzesz előtt néhány nappal és alatta
- C₂: az ovuláció időszakában
- C₃: a teljes luteális fázisban (általában ovuláció hiány, dysmenorrhoea)

Okai

- C₁/C₂: ösztrogén túlsúly
- C₃: progeszteron hiány van

Kezelése

- C₁/C₂: acetazolamid +/- clobazam (intermittáló progeszteron)
- C₃: OAC + /- progeszteron pótlás (Depo Provera)

A gondozás során felmerülő kérdések

Általános kérdések

- Katameniális epilepszia
- Antiepileptikum választás
- Fogamzó képesség
- Szexuális funkciók
- Nőgyógyászati rendellenességek
- „Kozmetikai” problémák
- Pszichoszociális problémák

Adott életkorban felmerülő kérdések

- Pubertás
- **Fogamzásgátlás**
- Terhesség
- Szoptatás
- Klimax

Fogamzásgátlás

Az antiepileptikum választás szempontjai

Az enzim induktor antiepileptikumok hatásai

- növeli a máj CYP450 (3A4) enzim aktivitását, ezáltal növeli a szexuál szteroid hormonok metabolizmusát
- növeli a szexuál szteroid hormonok kötődését a globulinokhoz

**csökken az exogén ösztradiol és progeszteron szint
(50-100 µg!)**

Fogamzásgátlás II.

Az antiepileptikum választás szempontjai II.

**Csökkenti a
fogamzásgátló
hatását**

Barbiturátok
Carbamazepine
Oxcarbazepine
Phenytoin
Topiramate
Zonisamid

**Nem befolyásolja a
fogamzásgátló
hatását**

Lamotrigine
Felbamate
Gabapentin
Vigabatrin
Valproate
Levetiracetam

Szexuális diszfunkció és pszichoszociális problémák

Szexuális diszfunkció

- Összefügg-e az alapbetegséggel?
- Összefügg-e az AE választással?

Pszichoszociális problémák

- Részletes pszichoszociális állapotfelmérés
- Életminőség

A gondozás során felmerülő kérdések

Általános kérdések

- Katameniális epilepszia
- Antiepileptikum választás
- Fogamzó képesség
- Szexuális funkciók
- Nőgyógyászati rendellenességek
- „Kozmetikai” problémák
- Pszichoszociális problémák

Adott életkorban felmerülő kérdések

- Pubertás
- Fogamzásgátlás
- **Terhesség**
- **Szoptatás**
- Klimax

Terhesség

- **A kezelt epilepsziás nők terhessége közel 90%-ban problémamentes lehet**
- Az egészséges populációban a nem tervezett terhességek aránya 60% felett van
- Az epilepsziás populációban a nem tervezett terhességek aránya 50% felett van **(gondozás!!!)**

A gondozás során felmerülő kérdések

- Fertilitási kérdések
- Az antiepileptikumok és az IU halálozás
- Az antiepileptikumok teratogén potenciálja
- Folsav pótlás (megelőző ill. terhesség alatti)
- Az AE kezelés optimalizálása a terhesség alatt
- Az AE szint monitorozása a terhesség alatt
- Terhesség alatt várható-e rohamfrekvencia változás
- A terhesség alatti rohamok rizikója
- Compliance problémák
- A szülés körülményei
- K-vitamin pótlás
- Szoptatás
- Szülést követően az AE mennyiségének módosítása

Antiepileptikumok és az IU halálozás

- 7055 terhességből 632 IU halál
  - 592 spontán abortusz
  - 40 halva születés
- AE: LTG(1910), CBZ(1713), VPA(1171), LEV(324), OXB(262), PHB(260), Polyt.(1415)
- IU halálozási ráta
  - **Nem epilepsziás: 8-11 %**
  - **Monoterápia: 7,9%**
  - Polyterápia: 12,1%
- Rizikó faktor:
  - Polyterápia
  - Korábbi MCM

Az új szemlélet

- **MCM**
- Psychomotoros fejlődés
- **Kognitív fejlődés (IQ)**
- **ASD**
  - AE-ok hatása a fejlődő agyra
  - Születés utáni AE expozíció (szoptatás) hatása

AE-ok teratogén potenciálja

- European and International Registry of AD in Pregnancy (EURAP) 2015
- Átlag populációban: **1,6-3,2 %**
- Epilepsziás populációban átlagosan: 4-10 %
  - Monoterápia: **3,2%**
  - Polyterápia: 6,0-15 %
- Adatok monoterápiában megbízhatóak
- **A szórás a dózis függés miatt van, ezért a lehető legalacsonyabb, hatékony dózis ajánlott**

AE-ok teratogén potenciálja

- Major fejlődési rendellenességek: 3-7. hét
  - AE specifikus adatok ismerete
  - Magzati UH technika fejlődése
- Minor fejlődési rendellenességek: 8-38. hét
  - Magzati UH technika fejlődése
- **Egyénre szabott terápia beállítása**
  - Anyagcsere folyamatok ismerete
  - Farmakokinetikai változások ismerete
  - Vérszint vizsgálatok elérhetősége

A gondozás során felmerülő kérdések

- Fertilitási kérdések
- Az antiepileptikumok és az IU halálozás
- Az antiepileptikumok teratogén potenciálja
- Folsav pótlás (megelőző ill. terhesség alatti)
- Az AE kezelés optimalizálása a terhesség alatt
- Az AE szint monitorozása a terhesség alatt
- Terhesség alatt várható-e rohamfrekvencia változás
- A terhesség alatti rohamok rizikója
- Compliance problémák
- A szülés körülményei
- K-vitamin pótlás
- Szoptatás
- Szülést követően az AE mennyiségének módosítása

Folsav pótlás

- Folsav pótlás 3,5-4 mg/nap:
  - Csökken a teratogén potenciál 1-2%-al
  - **Csökken a spontán abortusz aránya**
  - **Csökken a kognitív deficit (ASD)**

- **Folsav:** 3 mg
- Ferro-Folgamma: 5 mg
- Maltofer-Fol: 0.35 mg
- Ferrograd Folic: 0.35 mg
- Tardyferon-Fol: 0.35 mg
- **Elevit:** 0.8 mg
- Materna: 1 mg
- Femibion 800, 400: 0,4, 0,2 mg + metafol.
- Eurovit: 0,4 mg
- Gravida: 0,8 mg
- Huma-Folacid: 5 mg

Az antiepileptikus kezelés optimalizálása a terhességet megelőzően

- Monoterápiára való törekvés
- Legalacsonyabb hatékony dózis
- Az első 20 hétben lehetőleg ne változtassunk
- Meghatározott hetekben AE szint ellenőrzés
- A terhesség kísérő tüneteinek (hányinger) kezelése
- A szülést követő 2. hét végéig AE dózis korrekció (3.,7.,10. napon)

AE-ok szérumszint változásának okai a terhesség alatt

- **Felszívódás**
  - Malabszorpció: gyomor pH változás, bélmotilitás csökken, terhességi hányás
- **Eloszlás**
  - Víz és Na-retenció
  - Plazmavolumen 50%-al nő
  - Csökken az albumin szint
- **Metabolizmus**
  - Ösztrogén szint emelkedés miatt a **glucuronidizáció gyorsul** az első 2 trimeszterben (25-30 hét)
  - Fokozódik a máj enzimatisz mőködése (CYP, UGT aktivitás nő)
- **Elimináció:**
  - Fokozódik a vese kiválasztó mőködése: **glomeruláris filtráció nő 50-80 %-al az első 2 trimeszterben, utána csökken**

Az antiepileptikum szint változása a terhesség alatt

	Fehérjekötődés	Szabad frakció	Összmenyiség csökkenés
PHT	Magas (90%)	31%-al csökken	56-61%
CBZ	Magas (70-80%)	0-28%-al csökken	0-32%
VPA	Magas (85-95%)	25 %-al nő	0-28%
LTG	Közepes (55%)	30 %-al csökken	40-60%
OXC	Közepes (50%)	30-40 %-al csökken	30-40%
LEV	Nincs	Változatlan	45-60%
TPM	Alacsony (15%)	Változatlan	13-40%

Lamotrigine szérumszint változás

- Fehérje kötődés csökken (a magas ösztrogén miatt)
- Vese clearance megduplázódik
- Glucuronid conjugáció nő (metabolizmus fő útja:UGT_{1A4})
- **Szérumszint csökkenés elérheti a 60%-ot**
- **Dózis korrekció minden esetben szükséges (átlag 50%)**
- **Szülés után 1-2 héten belül korigálni kell!**

CBZ, OXB szérumszint változás

CBZ

- Máj enzimatiszus működés nő
- Szabad frakció arány kis mértékben csökken
- **Általában nem szükséges dózis korrekció**

OXB

- Máj enzimatiszus működés nő
- Magas fehérjéhez kötődés arány (MHD)
- Vese clearance nő
- **30-40%-os szabad frakció szint csökkenés miatt dózis korrekció szükséges (40%)**

LEV, TPM szérumszint változás

LEV

- Vese clearance nő (hidrolyzis)
- Vérszint folyamatosan csökken, eléri 60%-ot
- **Dózis korrekció minden esetben szükséges (általában 50%)**

TPM

- Vese clearance nő
- Vérszint folyamatosan csökken, eléri a 40%-ot
- **Dózis korrekció minden esetben szükséges (általában 40%)**

Vérszint vizsgálatok

- Terhesség igazolásakor, vagy azt megelőzően stabil rohammentes állapotban (bázis)
- 20. héten **kötelező**
- 26. héten **kötelező**
- 32. héten **kötelező**
- 36. héten (ha a 32. hetes nagyon alacsony)
- Szülést követően 48-72 órán belül : **kötelező**
- Post partum 6. héten

AE beállítás szempontjai **terhesség** **alatt induló** epilepszia esetén

- Neurodegenerációt okozó AE-ot **NE**
- AHS-t okozó AE-ot **NE**

- Vérszint lehetőleg elérhető legyen
- Szoptatás lehetséges legyen

A szülés körülményei és a perinatális komplikációk

A szülés körülményei

A természetes szülés vezetésnek epileptológiai ellenjavallata nincs, a szülés körülményeit szülészeti szempontok határozzák meg (Epileptológiailag jól gondozott betegek esetében!)

Perinatalis komplikációk
az irodalmi adatok nem egyértelműek

Preeclampsia

Gyermekágyi vérzés

Koraszülés

Alacsony születési súly és Apgar érték

Epilepsziás betegek szülés körüli halálózása

- 20.449.532/ 69.385 szülést vizsgáltak 2007-2011 között
- Halálózási incidencia:
  - Kontroll: 100.000/6
  - Epilepsziás: 100.000/80
- **Halálózási kockázat 13 X magasabb az epilepsziások körében**
- Egyéb szülés körüli kockázat
  - Praeclampsia
  - Koraszülés
  - Magzati halvaszületés (**Tomson vizsgálata!**)
  - császármetszés

Kritikai megjegyzés

Mit tudunk?

- Életkor
- Biztosítási forma
- Rasz
- Havi jövedelem
- Városi /vidéki lakos
- Hányadik terhesség
- Volt-e korábban császármetszés
- DM
- Vesebetegség
- Hypertonia
- Depresszió
- Alkohol v. drog abúzus
- Pszichiátriai betegség

Mit nem tudunk?

- Epilepszia típusa
- **AE kezelés típusa**
- **Epileptológiai gondozás**
- **Gyógyszerszint**

**Semmilyen epileptológiai
adatot nem ismerünk**

S.C.MacDonald: Mortality and Morbidity During Delivery Hospitalization Among Pregnant Women With Epilepsy in the US, JAMA Neurol., 2015

Szoptatás

AE	Anyatej / szérum	Felnőtt T _{1/2}	Újszülött T _{1/2}	Újszülött mg/ kg / nap
CBZ	40-60%	8-25	8-28	0,2-0,8
PHT	18-40%	12-50	15-105	0,03-11
PHB	36-60%	75-126	100-500	0,6-5
ETS	80-90%	32-60	32-40	3-11
PRM	70-90%	4-12	7-60	0,3-1,9
VPA	1-10%	6-18	30-60	0,06-1,1
CLB	30-40%	10-60	60-100	0,02
LTG	50-60%	15-60	20-65	0,2-1
TPM	70-80%	18-23	25-50	
OXC	50-60%	8-20	10-22	0,02-0,03
LEV	70-80%	6-8	6-12	
ZNS	40-93%	50-70	61-109	

Kognitív fejlődés és az AE-ok

- Állat kísérletes adatok áttekintése
- Humán vizsgálatok áttekintése
  - Korai vizsgálatok
  - 1990-től a követéses vizsgálatok (**26 év!**)
  - Monoterápia kontra polyterápia
  - Hozzáadott értékek
  - Befolyásoló tényezők
  - ASD

Kognitív vizsgálatok alapjai

Mit kell figyelembe venni

- Anyai IQ
- AE típusa, **dózisa**
- Folsav pótlás megléte és mennyisége
- Terhesség alatti rohamok előfordulása és típusa
- Szoptatás megléte és tartama
- Alkohol/dohányzás/marihuána
- Szociális status

Mit lehet, kell vizsgálni

- Motoros fejlődés
- Viselkedés
- Átlag IQ
- Verbális IQ
- Non-verbális IQ
- Memória
- Kezesség
- CARS: Childhood Autism Rating Scale (1,8%)

Eredmények: Valproat

- Motoros fejlődés: elmarad
- Viselkedés: nincs szignifikáns változás
- **Átlag IQ: 6-10 ponttal alacsonyabb**
- Verbális IQ: beszédértés és kifejező készség is rosszabb
- Non-verbális IQ: alacsonyabb
- Memória: rosszabb
- Kezesség: gyakoribb a jobb kezes
- **CARS: Childhood Autism Rating Scale: 8,9-12%**
- Talán hatással van a féltekei lateralizáció kialakulására

Valproat és ASD

Predikciós faktorai az emelkedett CARS értéknek

- Valproat dózisa
- Első trimeszter alatti folsav pótlás
- Marihuána fogyasztás
- Polyterápia

Alacsony (30-40 $\mu\text{m}/\text{ml}$) Valproat dózis nem befolyásolta a CARS értékét

Eredmények: Lamotrigine

- Motoros fejlődés: nincs hatással
- Viselkedés: nincs hatással
- **Átlag IQ: 3-5 ponttal magasabb**
- Verbális IQ: magasabb
- Non-verbális IQ: magasabb
- Memória: jobb
- Kezesség: kevesebb jobb kezes
- **CARS: Childhood Autism Rating Scale: 1,7%**

Eredmények: CBZ, LEV, TPX

- Carbamazepine nincs hatással a kognitív fejlődésre
- Levetiracetam nincs hatással a kognitív fejlődésre
- Topiramate: vizuális, motoros, viselkedésbeli és kognitív paraméterek enyhe csökkenése, mely nem szignifikáns

A gondozás során felmerülő kérdések

Általános kérdések

- Katameniális epilepszia
- Antiepileptikum választás
- Fogamzó képesség
- Szexuális funkciók
- Nőgyógyászati rendellenességek
- „Kozmetikai” problémák
- Pszichoszociális problémák

Adott életkorban felmerülő kérdések

- Pubertás
- Fogamzásgátlás
- Terhesség
- Szoptatás
- **Klimax**

Menopauza általános kérdései

- kardiovaszkuláris problémák: AMI, Stroke
- csont betegségek: osteoporózis
- alvászavarok
- urológiai és nőgyógyászati rendellenességek
- emocionális problémák

Epilepsziás nő és a menopauza

- menopauza és a rohamfrekvencia
- osteoporózis
- hormonpótlás és a rohamfrekvencia

Az enziminduktor AE-ok hatása az oszteoporózisra

- négyszeresére emelkedik a femur fej törések száma
- az AE fajtája és a szedés ideje szignifikánsan korrelál a csontdenzitás csökkenésével
- 25-44 év között a csontdenzitás csökkenés szignifikánsan csökken az AE-ot szedő férfiaknál is

Biokémiai változások a csont metabolizmusban az AE-ok hatására

	enzim induktorok	enzim inhibítorok	nincs enzim effektus
Kálcium	↓	↓	😊
Foszfát	↓	😊	😊
Alk. foszfatáz	↑	😊	😊
25(OH)D	↓	😊	😊
Oszteobl. aktivitás	↑	😊	😊
Oszteoklast aktivitás	↑	😊	😊

Az AE kezelés módosítása menopauza alatt (preventív szemlélet)

- ne legyen nappal szedatív
- nem legyen negatív kognitív hatása
- nem lépjen interakcióba egyéb gyógyszerekkel
- nem lépjen interakcióba a hormonpótló kezeléssel
- nem csökkentse a Ca felszívódást

Köszönöm a figyelmet

